

ARMOEDE- SIGNAAL

2012

**HANDREIKING VOOR LOKALE KERKEN
EN DIACONALE ORGANISATIES**

ARMOEDESIGNAAL 2012

COLOFON

Deze handreiking voor lokale kerken en diaconale organisaties is een uitgave van Kerk in Actie, de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, de Raad van Kerken in Nederland en het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad.

Dit document is alleen te downloaden:

www.kerkinactie.nl

www.armekant-eva.nl

www.rkdiaconie.nl

www.raadvankerken.nl

REDACTIE

- Hub Crijns, directeur landelijk bureau DISK
- Carla van der Vlist, teamleider Kerk in Actie Binnenlands Diaconaat
- Theo Collet, vrijwilliger bij Kerk in Actie
- Peter de Bie, secretaris werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA

November 2012

Kerk in Actie

STIJGENDE ARMOEDE EN DE DIACONALE HULP VANUIT DE KERKEN.....	3
Armoedesignaal 2012.....	3
De uitkomsten.....	3
Opvallende verschuiving in de hulpvragen	4
Designaleerde trends door de hulpgevendende diaconale organisaties.....	4
Aanbevelingen voor diaconale organisaties en kerken.....	4
Aanbevelingen voor de lokale overheid.....	4
Aanbevelingen voor de landelijke overheid.....	4
Samenvattend	4
ARMOEDE IN NEDERLAND: CIJFERS, FEITEN EN ERVARINGEN	5
De gezichten van armoede	5
Armoede in cijfers	5
Werkloosheid	5
Kinderen in armoede.....	5
Migranten en niet-westerse huishoudens in armoede.....	6
Werkende armen.....	9
Problematische schulden	6
Perspectief in de nabije toekomst	7
VOORGENOMEN WETSWIJZIGINGEN EN BEZUINIGINGEN.....	9
Wet Werk en Bijstand (WWB)	9
Wet Werken naar Vermogen (WWnV)	9
Verscherpt sanctiebeleid	9
Ontslagrecht en Werkloosheidswet (WW).....	10
Zorg	10
Kinderen	11
Onderwijs	11
Algemene Ouderdomswet (AOW).....	11
Belastingen	12
Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs)	12
VISIES OP EN VORMEN VAN DIACONALE HULP.....	13
Armoede en diaconale hulp.....	13
Rol van kerken	14
Terug naar de bron	14
Drie leidende principes	14
Twee manieren van hulp verlenen	15
Rollen	16
Diaconale hulp in de praktijk.....	16
Waar kunt u bij aansluiten?	18
INFORMATIE	19
Literatuur	19
Publicaties in opdracht van de overheid.....	19
Kerkelijke en diaconale literatuur	19
Literatuur rondom schulden en vrijwilligers bij schulden.....	20
Websites	20
Algemeen.....	20
In verband met schuldhulpverlening.....	21
In verband met caritas, diaconie en diaconaat.....	22

De gevolgen van de kredietcrisis zijn inmiddels zichtbaar in onze Nederlandse samenleving. De werkloosheid stijgt. Het aantal schulden neemt toe. Er zijn nieuwe maatregelen aangekondigd of al van kracht geworden waardoor de zorgkosten stijgen. Al deze ontwikkelingen raken een brede groep mensen in onze samenleving, in het bijzonder mensen die in een kwetsbare financiële positie leven. Al in 2011 kwamen signalen bij de landelijke kerkelijke organisaties binnen dat er sprake is van een toename van financiële hulpvragen bij plaatselijke kerken en noodfondsen. Ook bij de voedselbanken is een stijging van het aantal wekelijkse pakketten te zien. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, Kerk in Actie, De Arme Kant van Nederland/ EVA en de Raad van Kerken in Nederland hebben inmiddels het initiatief genomen in 2013 opnieuw het oecumenisch Armoedeonderzoek te organiseren. Het doel van dat onderzoek is de diaconale hulp vanwege armoede in kaart te brengen en aanbevelingen te doen voor het overheidsbeleid. Omdat er soortgelijke onderzoeken zijn geweest sinds 2005 kunnen de trends in de diaconale hulp in relatie tot armoede in Nederland beschreven worden. De uitkomst van een nieuw oecumenisch Armoedeonderzoek, gebaseerd op de jaarcijfers van diaconale organisaties van 2012, worden in het najaar van 2013 gepresenteerd.

ARMOEDESIGNAAL 2012

Het voorliggende Armoedesignaal 2012 geeft alvast een indicatie van de effecten van de kredietcrisis en het huidige landelijke en lokale overheidsbeleid op de armoede in Nederland en hoe diaconale organisaties daarop inspelen. Het armoedesignaal biedt slechts beperkt inzicht, maar geeft wel een indicatie van de oorzaken van toenemende hulp bij financiële problemen. Daarnaast biedt het relevante informatie vanuit recente onderzoeken over armoede en schulden (hoofdstuk 2), voorgenomen wetswijzigingen (hoofdstuk 3) en handvatten hoe diaconale organisaties werk kunnen maken van armoedebestrijding (hoofdstuk 4). Tevens is een update van de websites van (diaconale) organisaties die actief zijn in het veld van sociale – financiële hulpverlening opgenomen (hoofdstuk 5).

Voor het Armoedesignaal zijn zeven diaconale organisaties verspreid over Nederland aan de hand van een vragenlijst telefonisch geïnterviewd. Dit betreft de onderstaande diaconale organisaties:

- Stem in de Stad, Haarlem
- Noodfonds, Montferland

- Noodfonds, Uithoorn
- Hulpfonds en Stichting Boom, Hellendoorn
- Voor Stad en Kerk (STEK), Den Haag
- Interkerkelijk Diaconaal Overleg (IDO), Lelystad
- PCI Centrum, Groningen
- Steunpunt Materiële Hulpvragen, Eindhoven

DE UITKOMSTEN

We presenteren hier een samenvatting van opvallende uitkomsten van deze interviews.

STIJGEND AANTAL HULPVRAGEN

Er is sprake van een duidelijke stijging van het aantal hulpvragen t.o.v. 2011, variërend van een toename van 10% tot 50%. Dit komt bovenop de stijging van hulpvragen waar men al in 2011 mee geconfronteerd werd t.o.v. voorgaande jaren. Bij STEK in Den Haag heeft men tot en met juli 2010 al hetzelfde aantal hulpvragen ontvangen als geheel 2012. Men verwacht voor de rest van 2012 een toename van het aantal hulpvragen. Alleen bij het noodfonds in Montferland is geen sprake van toename t.o.v. 2011. Dit komt door het aanscherpen van de beleidsregels en de maximering van het te verstrekken bedrag.

HOOGTE VAN DE TOEKENNINGEN BIJ HULPVRAGEN

Het totaal bedrag aan toekenningen is in de meeste plaatsen hoger. Het noodfonds in Uithoorn vormt daarop een uitzondering. Het varieert daarnaast per plaats of de hoogte van individuele toekenningen is gestegen of dat dit gemiddeld gelijk is gebleven, zoals in Den Haag.

AARD VAN DE TOEKENNINGEN

Opvallend dominant worden toekenningen gegeven vanwege kosten voor levensonderhoud en wonen (huur en kosten voor water, gas en licht). Daarnaast is het hebben van een schuld een veel voorkomende reden om hulp te vragen, meldt het noodfonds in Montferland. Ook vormen mensen zonder papieren, illegalen, daklozen en psychisch zieken kwetsbare groepen die bij geen enkele instantie financiële hulp kunnen verkrijgen (bijvoorbeeld voor leges) melden de diaconale organisaties uit Den Haag, Eindhoven en Groningen. De problematiek is vaak meevoudig. Geregeld is doorverwijzing nodig naar GGZ of Maatschappelijk Werk. Meerdere plaatsen noemen dat mensen in financiële problemen raken vanwege te late toekenning van een uitkering of start van een schuldhulpverleningstraject, waardoor verhogingen van incassokosten veel problemen met zich mee brengen.

OPVALLENDE VERSCHUIVING IN DE HULPVragen

In principe vormen nog steeds mensen met psychische problemen, ongedocumenteerden, alleenstaande ouders en mensen met schulden de grootste groep hulpvragers. Bij het Steunpunt Materiële hulpvragen in Eindhoven signaleert men een grotere groep jongeren die hulpvragen heeft en vergezeld worden door de GGZ. Bij de PCI in Groningen is sprake van een toename van hulp onder parochianen. Meerdere plaatsen melden ook een verbreding van de groep hulpvragers van mensen uit een hogere inkomensgroep die door echtscheiding, ontslag of faillissement in de problemen komen.

GESIGNALEERDE TRENDS DOOR DE HULPGEVENDE DIACONALE ORGANISATIES

Er is sprake van een verschuiving van taken van professionals naar vrijwilligers.

STEK uit Den Haag pleit voor aandacht voor de negatieve effecten die de verhoogde juridische kosten met zich brengen. Ook komen meer mensen hulpvragen die onverzekerd zijn, waaronder EU burgers uit Oost-Europa. Vooral Stem in de Stad in Haarlem heeft daarmee te maken.

AANBEVELINGEN VOOR LOKALE DIACONALE ORGANISATIES EN KERKEN

De PCI uit Groningen wijst erop dat de stap naar de Gemeentelijke Sociale Dienst een recht is, maar dat de stap naar de diaconie een andere dimensie heeft, omdat het schaamte met zich meebrengt. De impact daarvan moet niet worden onderschat. De belevingswereld van mensen in armoede is geheel anders. Hier is weinig aandacht voor, en er is voorsnog geen beleid op ontwikkeld. De geïnterviewde organisaties en fondsen pleiten er voor om meer werk te maken van vroege signalering en snellere doorverwijzing naar gemeentelijke instanties en hulpverlening. Daarnaast vindt men het belangrijk regelmatig het gesprek aan te gaan met de lokale overheid over de aanpak van armoede. Het advies is om armoede als een gezamenlijk probleem te bestempelen waarvoor alle inzet nodig is vanuit overheid, kerk, organisaties en bedrijven (bijvoorbeeld woningbouwstichtingen of nutsbedrijven) om de toename van armoede te keren en zich daarvoor medeverantwoordelijk te weten. Alertheid is geboden wat betreft de effecten van maatregelen, zowel bij mensen die afhankelijk zijn van een uitkering als bij vluchtelingen.

AANBEVELINGEN VOOR DE LOKALE OVERHEID

Het inkorten van de periode van toekenning van een uitkering wordt door meerdere organisaties als aanbeveling meegegeven, vooral door het noodfonds in Uithoorn. Het aanvragen van een DigiD-code is voor hulpvragers een probleem, waaraan de lokale over-

heid tegemoet kan komen. Tref voorzieningen voor ex-gedetineerden die zonder enige voorziening vrij komen en direct te maken hebben met broodnood. De oplopende incassokosten zorgen voor veel ellende. Kortom: zorg voor adequate schuldhulpverlening. Faciliteer de opleidings- en ondersteuningskosten van vrijwilligers die mensen met schulden begeleiden. Er wordt uit Eindhoven nadrukkelijk gepleit om niet verder te bezuinigen op de sociale zekerheid, omdat de rek er bij de allerarmsten uit is.

AANBEVELINGEN VOOR DE LANDELIJKE OVERHEID

Hellendoorn pleit ervoor dat de landelijke overheid sneller voorschotten geeft aan lokale overheden zodat de uitvoering goed kan verlopen. Net als in vorige onderzoeken wordt regelmatig het belang van begrijpelijke regelgeving en laagdrempelige toegang tot voorzieningen onderschreven. De PCI uit Groningen pleit nadrukkelijk voor landelijk beleid om schulden terug te dringen. Stem in de Stad uit Haarlem en IDO uit Lelystad reageren op het beleid waarin de overheid zich meer terugtrekt en de zelfredzaamheid van de burger centraal komt te staan. Zij stellen dat het nodig is te onderkennen dat er mensen zijn die deze zelfredzaamheid niet aankunnen. We zijn allen meer gebaat bij een menselijke maat in beleid en uitvoering.

SAMENVATTEND

Bovenstaande ervaringen uit de diaconale praktijk geven het indringende signaal af dat de armoede toeneemt en zich verbreedt naar andere inkomensgroepen vanwege de effecten van de economische crisis. Tegelijkertijd ontstaan er nog steeds problemen door bureaucratie en een trage afhandeling van aanvragen door gemeentelijke instanties. Plaatselijke diaconale organisaties zullen hier nog steeds alert op moeten zijn. Ook ontbreekt beleid voor mensen die tussen wal en schip vallen. Een groot zorgpunt is de focus op de zelfredzaamheid vanuit de landelijke en lokale overheid. Men verwacht hierdoor een minder groot beroep op voorzieningen en gaat uit van de visie dat betrokkenen door het versterken van de eigen kracht uit de armoede zullen komen. De realiteit laat zien dat diverse groepen mensen deze zelfredzaamheid niet (geheel) aankunnen of daar tenminste stevige ondersteuning bij nodig hebben. De uitkomsten onderstrepen dat ieders inzet nodig blijft om het bestaan van armoede en oplopende schulden tegen te gaan.

We danken alle collega's uit genoemde diaconale organisaties voor hun medewerking aan de interviews die door Theo Collet, vrijwilliger bij Kerk in Actie Binnenlands Diaconaat zijn verzorgd.

De redactie

DE GEZICHTEN VAN ARMOEDE

Armoede heeft vele gezichten, ook in Nederland, in elk dorp, elke plaats. Schrijnend zichtbaar zijn de ontheemden en verwarden die wij vaak op straten van grotere steden tegenkomen. Soms ervaren wij hun aanwezigheid als overlast. Even schrijnend zichtbaar zijn de 130 voedselbanken en de 25.000 huishoudens, of 60.000 mensen, die daar eind 2011 gebruik van moeten maken.

Minder zichtbaar is de stille armoede, die zich afspeelt achter de voordeuren van mensen in alle delen van Nederland, die er op het eerste gezicht vaak niet arm uitzien. Het zijn de gezichten van ouderen, vaak vrouwen met een AOW. De gezichten van allerlei uitkeringsgerechtigden, die een verschrapping van de voorzieningen moeten meemaken. Die gezichten hebben allerlei etnische kleuren en ook hier zijn het vooral vrouwen. Het zijn ook de gezichten van betaald werkende mensen, die ondanks hun ploeteren in verschillende baantjes, op of onder de armoedegrens leven. Heel vaak zijn dit ook kleine zelfstandige ondernemers of familiebedrijven. Eén ingrijpende gebeurtenis kan mensen naar het bestaansminimum duwen. Denk aan echtscheiding, overlijden, verlies van de baan (vooral nu de wereld-

wijde kredietcrisis zichtbaar wordt), te hoge woonlasten. Het zijn de gezichten van werklozen en mensen die daardoor problemen met de hypotheekaflossing krijgen. De gezichten van mensen met schulden laten vermoeden dat dit steeds vaker voorkomt. De gezichten van vluchtelingen, illegalen, arbeidsmigranten, Roma en Sinti zijn ook zichtbaar her en der.

In al die huishoudens die worstelen met armoede groeien kinderen op. Hun gezichten laten meestal de zorgen van armoede niet zien, maar ze maken wel die levenservaring mee.

ARMOEDE IN CIJFERS

Nederland kent eind 2010 6,9 miljoen huishoudens. Daarvan leven er volgens het Armoedesignalement 2011 eind 2010 529.000 (7,7%) onder de 'lage-inkomensgrens'. We hebben het dan over 1.091.000 personen. Die 'lage-inkomensgrens' is één van de gangbare armoedefinities. Een andere is de 'budgetgerelateerde grens', waarvan twee varianten bestaan. Zie voor een uitleg over deze definities de bijlage.

Ten opzichte van 2009 komt het genoemde cijfer

WERKLOOSHEID

De werkloosheid in Nederland blijft in 2011 gemiddeld even groot ten opzichte van het jaar daarvoor. Hoewel andere indicatoren van de economie op rood staan vanwege de doorwerking van de economische crisis, blijft de werkloosheid gemiddeld rond de 419.000 variëren. Dat is 5,4 procent van de Nederlandse beroepsbevolking.

Half mei 2012 leren actuele cijfers van het CBS dat de werkloosheid wel toeneemt. Per 20 mei zijn 465.000 mensen werkloos, ofwel 6,2%. Vooral jongeren en 55-plussers worden werkloos. Alle arbeidsmarktdeskundigen verwachten voor 2012 een verder toenemende werkloosheid.

Bij deze cijfers valt op te merken dat in de werkloosheidscijfers de toestand van de flexibele arbeidsmarkt niet volledig zichtbaar is. Onduidelijk is hoeveel flexibele arbeidskrachten, vooral van elders uit de EU, in 2012 actief zijn op de arbeidsmarkt, dan wel door de crisis geen baan meer hebben.

Ten tweede is onduidelijk hoeveel zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) door de crisis hun werk (gedeeltelijk) zijn kwijtgeraakt. Ook deze groep is voor een groot deel niet in de werkloosheidscijfers terug te vinden.

Een nieuw initiatief www.defactclub.nl presenteerde cijfers rond de arbeidsmarkt en mensen daarbuiten (bron: 'Trouw' van 9 mei 2012). Bij het CBS is opgezocht hoeveel mensen uit de beroepsbevolking minder dan 12 uur per week betaald werken. In 2011 blijken dat in totaal 3,6 miljoen mensen te zijn. Op een totale beroepsbevolking tussen 15 en 65 jaar van ruim 11 miljoen mensen is dat 32,7%. Ruim een miljoen volgt een opleiding, bijna 650.000 zijn arbeidsongeschikt, ruim 445.000 zijn met vervroegd pensioen, bijna 400.000 mensen willen wel werk, maar zoeken niet of het werk dat ze willen is niet beschikbaar, 326.000 mensen zorgen onbetaald voor hun gezin, 445.000 staan als werkloos geregistreerd en ruim 310.000 mensen zijn baanloos om allerlei redenen, maar staan niet geregistreerd als werkloos.

Mijn grootste probleem is dat de lasten almaar stijgen en het inkomen hetzelfde blijft. Als ik kijk naar de cijfers van het CPB, ga ik dit jaar 160 euro meer betalen aan energie. De BTW gaat van 19% naar 21%, waarmee ook de gewone boodschappen duurder worden.

Ik zal, hoe dan ook, minder moeten gaan kopen. Maar waar moet ik nog op bezuinigen?

Akke in 'De Boodschappenmand 2012'

van 2010 neer op een stijging met 41.000 mensen (0,2%). In 2010 leefden 150.000 huishoudens al vier jaar of langer onder de lage-inkomensgrens. Dat komt overeen met 2,4% van alle huishoudens; dat is een lichte daling in vergelijking met 2009 (2,6%). In aantallen personen gaat het dan in 2009 om 309.000 (2,2% van de bevolking; in 2009 2,3%).

Van deze huishoudens leven zes op de tien met bijstand als belangrijkste inkomensbron. Bij huishoudens met een migrantenafkomst ligt het percentage armoedehuishoudens vier keer hoger dan bij huishoudens met een Nederlandse achtergrond.

De budgetgerelateerde armoedegrens is gebaseerd op de vaststelling van de levensbehoeften. Volgens beide varianten van deze definitie neemt het aantal armen meer toe dan volgens de lage-inkomensgrens.

Volgens de 'niet-veel-maar-toereikend-variant' leeft in 2010 6,5% van de Nederlanders in een huishouden met een besteedbaar inkomen onder deze grens. Dat zijn 1.000.000 personen in 462.000 huishoudens. In 2009 verkeert 6,3% van de personen onder deze grens. Op basis van het niet-veel-maar-toereikendcriterium neemt de langdurige armoede toe: in 2007 was 5,4% van de bevolking arm volgens deze grens (843.000 personen in 396.000 huishoudens). Het aandeel personen dat tenminste drie jaar onder deze grens leeft is gestegen van 2,0% tot 2,2%.

De strengere 'basisbehoeften-variant' van de budgetgerelateerde armoedegrens levert in 2010 in totaal een lager aantal armen op dan volgens de ruimere variant, maar het aantal is stijgend binnen de definitie: 4,5% van alle Nederlanders, ofwel 700.000 personen in 312.000 huishoudens. In 2009 gaat het om 4,4% van alle Nederlanders, ofwel 684.000 personen in 315.000 huishoudens.

Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen, huishoudens uit diverse etnische groepen, alleenstaanden tot 65 jaar, chronisch zieken en mensen met een beperking, en ouderen zonder pensioenregeling kampen het vaakst met armoede.

KINDEREN IN ARMOEDE

Het aandeel kinderen jonger dan 18 jaar in armoede is in 2010 licht gedaald. Volgens de lage inkomensgrens zijn het er 327.000 (9,9%), waarvan 108.000 langer dan vier jaar. Ruim vier op de tien van hen groeit op in een bijstandsgezin. Dat betekent dat een derde van de arme groep bestaat uit kinderen, terwijl zij ruim een vijfde van de bevolking vormen. Kinderen hebben dus een bovengemiddeld armoederisico. In 2010 was een op de tien kinderen arm; anderhalf keer zo veel als het risico in de totale bevolking (9,7% tegenover 6,5%). Bovendien is ook hun kans op langdurige armoede groter. In 2010 was 3,8% van de kinderen gedurende ten minste drie jaar arm, ongeveer tweemaal zo veel als het aandeel langdurig armen bij volwassenen tot 65 jaar (2,1%), en drieënhalve maal zo veel als bij de ouderen (1,1%).

Deze jonge mensen worden geconfronteerd met problemen op verschillende terreinen: sociaal-emoti-

Het betekent veel voor kinderen als ze eens gewoon een ijsje op straat kunnen kopen.

't Zijn vaak de kleine dingen die 't hem doen.

Justine in 'De Boodschappenmand 2012'

onele ontwikkeling, onderwijs, gezondheid, inkomen. Een kwart van de gezinnen op het minimum eet niet elke dag een warme maaltijd, omdat het geld ontbreekt.

MIGRANTEN EN NIET-WESTERSE HUISHOUDENS IN ARMOEDE

In 2010 had 22,5% van de huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner een laag inkomen. Dit is bijna drie keer zo veel als gemiddeld en vier keer zo veel als onder autochtonen. Bij niet-westerse

huishoudens heeft het lage inkomen bovendien vaker een aanhoudend karakter en komt een langdurig laag inkomen bijna vier keer zo veel voor als gemiddeld. Huishoudens waarvan de hoofdkostwinner uit Marokko afkomstig is, werden in 2010 met 11,8% het meest getroffen door een langdurig laag inkomen. Onder Surinaamse huishoudens kwam een langdurig laag inkomen in 6,1% van de gevallen voor.

WERKENDE ARMEN

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) beschouwt een betaald werkende als arm indien hij of zij onder de armoedegrens zit en het inkomen uit werk het grootste bestanddeel is van het totale inkomen. Het sociaal minimum voor een alleenstaande (70% van het minimumloon) is eind 2011 923,90 euro per maand (inclusief vakantietoeslag), voor een gezin (ouders, twee kinderen) 1319,85 euro. Het minimumloon voor een alleenstaande is 1435,20 per maand (excl. vakantietoeslag).

Rond 1990 staan tegenover één werkend arm huishouden twee arme uitkeringsgerechtigde huishoudens. Aan het eind van het decennium is die verhouding opgelopen tot één op één. In het jaar 2000 zijn er 232.000 huishoudens met als belangrijkste inkomstenbron werk in loondienst of als zelfstandig ondernemer zonder personeel (zzp'er), die met hun inkomen onder de lage-inkomensgrens bleven. In 2007 constateert het Sociaal en Cultureel Planbureau dat er 281.000 mensen zijn die wél betaald werken, maar toch arm zijn. In 2010 waren er volgens het Armoedesignalement 2011 317.000 werkende armen.

ZELFSTANDIGEN

De helft van de werkende armen (159.000) was zelfstandig ondernemer. Hun aandeel in de groep werkende armen is de afgelopen 10 jaar flink gegroeid: van 41% naar 50%. Dat komt doordat meer mensen als zelfstandige zijn gaan werken (ongeveer 200.000).

In 2010 is 14,2% van de Nederlandse beroepsbevolking actief als zelfstandige. Er zijn in 2011 tussen de 400.000 en 750.000 zelfstandigen zonder personeel

Als ik ziek ben of als er geen opdrachten zijn, dan is er ook geen inkomen.

Erna in 'De Boodschappenmand 2012'

in Nederland. Het CBS noemt mei 2012 het cijfer van 728.000 zzp'ers. En zij voelen de crisis wel degelijk. Uit het onderzoek 'Zelfbewust een zelfstandige positie', uitgevoerd door onderzoeksbureau EIM in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken, blijkt dat 33% van de zzp'ers een omzet heeft die lager ligt dan 25.000 euro. Ruim 47% van de zelfstandigen kan niet terugvallen op een alternatief gezinsinkomen. De SER berekende eerder dat 60 procent van de zelfstandigen na aftrek een bedrag onder een minimuminkomen overhoudt. Van de zelfstandigen zegt twaalf procent eigenlijk liever een vaste baan te willen.

Zelfstandige ondernemers blijken slecht verzekerd te zijn. Slechts 20% van de zzp'ers heeft een verzekering tegen inkomstenderving door ziekte. En maar 38% is verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid. Het aantal zzp'ers dat zich met problematische schulden meldt, neemt sterk toe.

PROBLEMATISCHE SCHULDEN

Het aantal huishoudens met problematische schulden is verontrustend gegroeid de afgelopen drie jaar. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in 2008 opdracht gegeven voor een on-

Ik vind het niet erg om naar een huurwoning in het dorp te verhuizen, maar mijn grote angst is dat er schuldeisers aankloppen en me onder druk zetten.

Annie in 'De Boodschappenmand 2012'

derzoek naar huishoudens met een verhoogd risico op problematische schulden. In oktober 2009 heeft het bureau Panteia de resultaten gepubliceerd in Huishoudens in de rode cijfers. Bijna één op de tien huishoudens in Nederland kampt met problematische schulden. Dat zijn 700.000 huishoudens, waarbij moet worden bedacht dat we toen de effecten van de economische neergang nog voor de boeg hadden! Nog eens 250.000 huishoudens kampen in oktober 2008 met hun financiën vanwege hun koophuis. In november 2008 blijken er dus ongeveer één miljoen huishoudens te zijn met een problematische geldhuishouding. Volgens deskundigen is bij 60% van deze huishoudens sprake van een laag inkomen, laaggeletterd en/of wisselende loopbanen met

Gelukkig wordt door het Lenteakkoord het één en ander nog bijgesteld, maar ondertussen zijn de mensen met de laagste inkomens het eerst aan de beurt als er bezuinigd moet worden.

Akke in 'De Boodschappenmand 2012'

Ik heb moeite met de politieke besluitvorming.

Het doet mij pijn dat in onze samenleving gezinnen ontrecht en ontwricht worden.

Akke in 'De Boodschappenmand 2012'

betaald werk. Dat zijn de groepen die traditioneel bekend zijn vanuit de sociale zekerheid. Ongeveer 40% van de groep is echter nieuw: hoog inkomen, tweeverdieners, hooggeletterd, stevige loopbaan met betaald werk. Bijzonder in deze groep is dat ze eerder in de problemen blijkt te komen door echtscheiding dan door werkloosheid.

Uit de 'Monitor Betalingsachterstanden 2011' komt naar voren dat bij alle huishoudens alle onderscheiden vormen van betalingsachterstanden ten opzichte van de Monitor 2010 zijn toegenomen. Hypotheken niet meegerekend heeft 19,2% van de huishoudens (1.392.000) een krediet of lening. Met inbegrip van de 34.400 WSNP-trajecten (Wet Sanering Natuurlijke Personen) zijn er in Nederland eind 2011 ruim twee miljoen huishoudens waarin minimaal sprake is van één van de onderscheiden vormen van betalingsachterstanden: achterstallige rekeningen om financiële redenen, krediet of lening, afbetalingsregeling, vaak of regelmatige roodstand en creditcardschulden. We hebben het dan over 27,8% van alle huishoudens. In 2010 was dat 26,7%, in 2009 24,8% en in 2008 27,0%.

De Nederlandse Vereniging van Kredietbanken meldt dat zich in 2011 in totaal 76.000 huishoudens hebben aangemeld voor schuldhulpverlening, een kleine 3.000 minder dan in 2010. De gemiddelde schuld bedraagt € 32.250 (2010: € 30.750) en het gemiddeld aantal schuldeisers 14 (2010: 16). Opvallend in de kenmerken van de hulpvragers is de toename van het aantal ouderen, mensen met inkomsten uit betaald werk, mensen met een eigen huis en zzp'ers. In 2011 is het aantal succesvol tot stand gekomen regelingen voor schuldhulpverlening met 6% toegenomen. Het slagingspercentage (het aantal mensen dat een traject met succes afrondt) ligt op 72%.

ZELFSTANDIGEN

Joke de Kock, voorzitter van de vereniging voor schuldhulpverlening (NVVK), zegt een grote toename te zien in het aantal zelfstandige ondernemers dat zich meldt met schuldenproblematiek. De landelijke cijfers spreken in 2011 over bijna 500.000 gezin-

nen - particulieren en (kleine) ondernemers - die in financiële problemen zitten. De gemiddelde schuld bij ondernemers in schuldprocedures bedraagt 120.000 euro, verdeeld over 18 crediteuren.

Van de mensen die in de Wettelijke schuldregeling, de Wet Sanering Natuurlijke Personen, zitten, is ongeveer 20% van het totaal (ex-)ondernemer. Door gerekend naar heel Nederland betekent dit dat er elk jaar tussen de 50.000 en 100.000 gezinnen van (ex-)ondernemers in financiële problemen geraken.

PERSPECTIEF IN DE NABIJE TOEKOMST

De gevolgen van de kredietcrisis, economische crisis, eurocrisis en bezuinigingscrisis in 2010 en 2011 zijn nog niet verwerkt in de landelijke cijfers over armoede. Gedeeltelijk wel in de cijfers over schulden. De verwachtingen zijndat de armoede in kwantitatieve zin zal toenemen. Vooral de mensen met minder kansen op de arbeidsmarkt zullen in de armoede blijven, temeer daar de hoogte van uitkeringen door bezuinigingen behoorlijk zal gaan dalen. Waarschijnlijk zal de armoede toenemen tot 9 of zelfs 10% van de huishoudens.

Een kwantitatieve benadering van armoede is één manier van kijken. De kwalitatieve manier van kijken leert iets over wat armoede betekent voor mensen. Het niet volop mee kunnen doen in de samenleving, het tekort aan inkomen, het telkens moeten zorgen voor de dag van morgen: dat alles tekent mensen. Armoede heeft grote invloed op het leven van mensen, de relaties die ze aan kunnen gaan, de identiteit. Vooral huishoudens die al vier jaar of langer onder de beleidsmatige armoedegrens moeten leven hebben het moeilijk. Ouders blijken zichzelf weg te cijferen om hun kinderen betere kansen te geven. Het meest moeilijke is de uitzichtloosheid, het verlies aan toekomstperspectief.

Hub Crijns en Herman Noordegraaf

Er stonden in de eerste helft van 2012 nogal wat kabinetsplannen op de rol, met consequenties voor mensen aan de arme kant van Nederland. Hervormende wetgeving in sociale zekerheid en zorg, in de belastingsfeer, en crisisbezuinigingen. Na de val van het Kabinet Rutte in april 2012 zijn bij de onderhandelingen rond de begroting voor 2013 sommige maatregelen teruggedraaid, andere in de ijskast gezet en nieuwe bedacht. Veel is nog onzeker. Bij het schrijven van onderstaand overzicht van recente wijzigingen en voorgenomen maatregelen zijn de uitkomsten van de onderhandelingen over een nieuwe regering na de verkiezingen in september 2012 nog niet bekend. We geven een tussenstand weer rond half oktober 2012. Voor het volgen van ontwikkelingen kunt u onder meer kijken op www.stimulansz.nl en www.rijksoverheid.nl/ministeries/szw.

WET WERK EN BIJSTAND (WWB)

De Kamer had in 2011 al ingestemd met het afschaffen van de WIJ (Wet Investeren in Jongeren), zodat de jongeren weer onder het regime van de WWB vallen. Per 1 januari 2012 is de WIJ verleden tijd. Ook was ingestemd met een verscherping van de WWB, waarvan de invoering van de huishoudinkomenstoets

De nood neemt toe. Dat zie ik aan de ouderen waar ik mee te maken krijg, en dat ondervind ik ook in mijn eigen portemonnee. Vorig jaar had ik nog 33 euro per week te besteden. Dat haal ik niet meer.

Mirjam in 'De Boodschappenmand 2012'

het meest in het oog springende en meest controversiële onderdeel was. Met ingang van 1 januari 2012 werd deze al toegepast op nieuwe gevallen en per 1 juli zouden ook bestaande gevallen er onder vallen. Het Lenteakkoord over de Begroting 2013 draaide deze maatregel terug. Met terugwerkende kracht tot 1 januari 2012 geldt de oude partnertoets weer (inkomen van kinderen wordt dus niet meegerekend).

WET WERKEN NAAR VERMOGEN (WWNV)

Het wetsvoorstel WWNV was in de Tweede Kamer al behandeld, maar nog niet in stemming gebracht voordat het Kabinet viel. Met deze wet zouden WWB, Wajong en Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) samengevoegd worden. Dat zou nogal wat consequenties hebben voor de toegang tot de regelingen, voor de reïntegratie en begeleiding naar betaald werk en voor de lage inkomens. Ook zouden werkgevers mensen met een lage productiviteit minder dan het minimumloon mogen betalen, waarbij gemeenten een aanvulling op dit loon zouden geven (loondispensatie).

De WWNV gaat voorlopig niet door. Of de wet - al dan niet in gewijzigde vorm - terug gaat komen op de agenda van de Tweede Kamer is zeer de vraag. Of hierover iets afgesproken wordt bij de vorming van een nieuwe regering, is nog onbekend.

VERSCHERPT SANCTIEBELEID

Het wetsvoorstel 'Aanscherping en handhaving SZW-wetgeving' is door de Tweede en Eerste Kamer aanvaard en treedt op 1 januari 2013 in werking. Uitkeringsontvangers die frauderen moeten volgens het voorstel altijd de ten onrechte verkregen uitkering terugbetalen en krijgen daarnaast datzelfde bedrag aan boete. Bij een herhaling is de boete 150 procent van het bedrag dat ten onrechte is uitgekeerd. De beslagrijke voet wordt in bepaalde gevallen drie maanden buiten werking gesteld. De gemeente kan dus beslag leggen op het volledige inkomen. Gemeenten worden verplicht de sancties uit te voeren. De mogelijkheden om een schuldregeling te treffen worden dan zeer beperkt.

Ondernemers krijgen bij overtreding van de arbeidsregels naast een hogere boete ook te maken met het preventief stilleggen van hun bedrijf. Een bedrijf dat fraudeert, betaalt de eerste keer een boete, de tweede keer een dubbele, en de derde keer een drievoudige boete.

Bij een bedrijf dat herhaaldelijk fraudeert kunnen de werkzaamheden maximaal drie maanden worden stilgelegd. Daarnaast gaat het boetebedrag omhoog. In het vervolg moeten werkgevers 12.000 euro per illegale werknemer betalen als zij voor de eerste keer de regels overtreden en 18.000 euro als er onveilig wordt gewerkt op een steiger.

ONTSLAGRECHT EN WERKLOOSHEIDSWET (WW)

- a. De WW wordt niet gewijzigd, maar kan nooit meer worden dan 3.000 euro voor maximaal 38 maanden. De werkgever moet de eerste zes maanden van de verschuldigde WW betalen.
- b. Het ontslagrecht wordt per 1 januari 2013 gewijzigd. Er is geen toestemming nodig van het UWV voor een ontslag en er hoeft geen kantonrechter ingeschakeld te worden. Een hoorzitting op het bedrijf tussen werkgever en werknemers is voldoende. De ontslagvergoeding verdwijnt en daarvoor komt een (aanzienlijk lager) budget in de plaats dat gebruikt kan worden voor opleiding en/of voor ondersteuning voor de werknemer bij het zoeken van een nieuwe baan.

Ik zeg dan: wees blij met wat we hebben. Dat lukt wel een beetje, maar is niet altijd gemakkelijk.

Justine in 'De Boodschappenmand 2012'

ZORG

- a. Het totale budget voor de langdurige zorg, de AWBZ, wordt in 2013 verminderd met 287 miljoen euro. Het eigen vermogen van mensen gaat een rol spelen bij de financiering van zorg uit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). De eigen bijdrage stijgt van 4% naar 12% van het vermogen. Nieuw geïndiceerden voor de AWBZ krijgen met ingang van 2013 geen verblijfsindicatie 1, 2 of 3 meer. Verwacht wordt dat zij thuis blijven wonen met ondersteuning en zorg. In de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) worden de kosten voor wonen, zorg en begeleiding gescheiden. De kosten voor begeleiding moeten mensen zelf gaan opbrengen. Bewoners in tehuizen moeten zelf de huur gaan betalen. De vergoedingen voor dagbesteding worden verlaagd. Er komt één tarief voor dagbestedingsvervoer voor alle sectoren dat rond 8 euro komt te liggen. Daarmee wordt het huidige tarief voor het rolstoelvervoer van gemiddeld 19,50 euro per persoon per dag meer dan gehalveerd.
- b. De verdwijning van het Persoonsgebonden budget is teruggedraaid. Wel is het budget kleiner geworden en de procedure voor aanvraag wordt zwaarder gereguleerd (toekomstbestendig gemaakt). De tariefsverhoging van 5% voor een Pgb met verblijfsindicatie wordt teruggedraaid.
- c. De tegemoetkomingen volgens de Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg) worden verlaagd en worden vanaf 2013 afhankelijk gemaakt van het gezinsinkomen.
- d. Eigen bijdragen en eigen risico's worden verhoogd. De verplichte eigen bijdrage in de zorg stijgt in 2013 naar 330 euro. Voor gehoorapparaten moet een eigen bijdrage van 25% worden betaald.
- e. De Wet inzake betaling zorgverzekeringspremie is in 2009 aangenomen. Na 6 maanden niet betalen wordt de premie verhoogd tot 130% en kan deze geïnd worden door het College voor Zorgverzekeringen (CvZ) door loonbeslag op het inkomen of uitkering. Per maart 2011 is de verplichting ingegaan om verzekerd te zijn. Onverzekerden worden twee keer gewaarschuwd zich te verzekeren en na 6 maanden gaat het CvZ via beslag op inkomen of uitkering de premiekosten innen.
- f. Het pakket voor de basiszorgverzekering wordt ingeperkt. Het stoppen-met-roken-programma, dieetadvisering, maagzuurremmers en vergoeding aanpassingsstoornis gaan uit het basispakket. Naast de pil voor vrouwen vanaf 21 jaar, verdwijnen ook de mondzorg voor 18-21-jarigen en de vergoeding van hulpmiddelen, waaronder de rolator, krukken en looprekken, uit het basispakket. Antidepressiva mogen nog slechts in beperkte mate worden voorgeschreven.
- g. De zorgtoeslag wordt iets hoger omdat de compensatie eigen risico wordt verhoogd van 85 naar 95 euro. Voor de lage inkomens vindt een deel van de compensatie plaats via de zorgtoeslag.
- h. De eerste twintig behandelingen voor fysiotherapie gaan met ingang van januari 2012 op eigen kosten (het was eerst twaalf). Ook behandelingen door vaktherapeuten kennen een hogere eigen bijdrage. Vaktherapie is de overkoepelende naam voor beeldende therapie, danstherapie, drama therapie, muziektherapie en psychomotorische therapie. De vergoeding voor psychotherapie worden beperkt tot dertig behandelingen.
- i. De eigen bijdrage voor de eerstelijns geestelijke gezondheidszorg (ggz) is van tafel. In de tweedelijns-GGZ komt een eigen bijdrage van

275 euro per persoon voor verzekerden van 18 jaar en ouder. Als patiënten wegblijven bij de tweedelijns GGZ-zitting ('no-show') zonder vooraf gegeven geldige reden moeten zij alsnog de zitting betalen.

- j. Mensen die in een instelling voor langdurige zorg verblijven gaan een hogere eigen bijdrage van 400 euro per maand betalen. Er komt een eigen bijdrage bij een verblijf in een instelling voor geneeskundige GGZ. De voorgenomen eigen bijdrage of liggeld in het ziekenhuis, als vergoeding van de bespaarde kosten voor voeding, is geschrapt.
- k. Alle leveranciers van GGZ-zorg, dus ook de vrijevestigden en nieuwe GGZ-aanbieders, krijgen een jaarlijks budget dat ze niet mogen overschrijden, tenzij patiënten zelf betalen. Hierdoor kan een scherpere inkoop van zorg door verzekeraars tot stand komen.
- l. De modernisering van de Ziektewet wat betreft de instroom van werknemers zonder vast contract (flexwerkers) wordt met een jaar uitgesteld tot oktober 2013. In de tussentijd wordt er gewerkt aan een regeling.

KINDEREN

- a. Kinderbijslag voor lage inkomens blijft overeind, maar wordt lager en wordt voor midden- en hogere inkomens nog lager. De kinderbijslag 2012 wordt niet aangepast aan de inflatie.
- b. De kinderopvangtoeslag 2012 daalt doordat

De kinderen vragen steeds of ze op vakantie gaan

Justine in 'De Boodschappenmand 2012'

iemand met een laag inkomen 22 euro extra gaat betalen en iemand met een hoger inkomen 99 euro extra. Lage inkomens zijn 37 euro per maand meer kwijt voor twee opvangdagen voor twee kinderen. Hogere inkomens gaan meer betalen in de mate dat hun inkomen hoger is, en boven 118.111 euro krijgen ze geen toeslag meer. Een extra eis vanaf 2012 is dat ouders alleen tijdens hun werkuren kinderopvangtoeslag kunnen krijgen en de kinderopvangtoeslag wordt

gerelateerd aan het aantal gewerkte uren van de partner die het minste aantal uren werkt.

- c. De onderhoudsbijdrage voor het kind wijzigt vanaf 1 oktober 2012. Woont het kind niet bij de ouder in huis en betaalt deze wel mee aan het onderhoud van het kind voor minstens 416 euro per kwartaal, dan is er recht op kinderbijslag.
- d. Het kindgebonden budget is een tegemoetkoming in de kosten voor kinderen voor ouders met een laag inkomen. Het kindgebonden budget wordt beperkt tot twee kinderen. Het budget wordt vanaf 2011 bevroren en het wordt afgeschaft voor ouders met een vermogen van meer dan 100.000 euro.
- e. Voor alle kindregelingen komt er vanaf 2013 een vermogenstoets aan.

ONDERWIJS

- a. Studiebeurs alleen voor de bachelorfase; invoeren sociaal leenstelsel in masterfase. Het nieuwe kabinet in wording overweegt om de studiebeurs helemaal te gaan afschaffen voor nieuwe studenten en die te vervangen door een sociaal leenstelsel.
- b. De verhoging collegegeld voor langstudeerders met 3000 euro is afgeschaft en de al geïnde boetes worden vóór januari 2013 terugbetaald.
- c. Studenten moeten efficiënter en op tempo studeren.
- d. De prestatiebeloning voor leraren is in de Rijksbegroting 2013 geschrapt. De prestatiebedragen voor het primair onderwijs stijgen en voor het voortgezet onderwijs blijven ze gehandhaafd.

ALGEMENE OUDERDOMSWET (AOW)

- a. De AOW-leeftijd wordt versneld verhoogd van 65 naar 66 (in 2018) en 67 jaar (in 2021). Voor mensen met een vut- of prepensioenregeling tot 65 jaar komt er voor de tijd erna tot aan de nieuwe pensioendatum een overbruggingsregeling.
- b. Het pensioenstelsel (dat betaald werkenden opbouwen in aanvulling op de AOW) wordt herzien.
- c. De regeling voor vitaliteitssparen gaat niet door. Er komt een doorwerkbonus voor mensen vanaf 61 jaar voor mensen met een laag inkomen (met in de uitwerking een afnemende schaal tussen 90 en 175% Wettelijk Minimumloon). De bestaande mobiliteitsbonus wordt geïntensiveerd om de arbeidsparticipatie te bevorderen.

BELASTINGEN

- a. De dubbele algemene heffingskorting wordt voor uitkeringsgerechtigden geleidelijk afgebouwd naar een enkele algemene heffingskorting, waardoor op termijn het minimum zal dalen met 14%. Werkende mensen kunnen na 2024 geen dubbele algemene heffingskorting meer krijgen.
- b. De belastingen in de eerste twee belastingschrijven gaan ten gevolge van de Wet Uniformering Loonbegrip omhoog van 33,1% naar 37% en van 41,95% naar 42%. Dit is het effect van het wegvallen van de door werkgevers aan werknemers betaalde vergoeding voor Zorgverzekeringswet (Zvw-bijdrage). De belastingschrijven voor midden- en hogere inkomens blijven op respectievelijk 42% en 52%.
- c. De hypotheekrenteaftrek blijft ongewijzigd voor oude situaties. Vanaf 2013 is er een beperking voor hypotheekrenteaftrek voor nieuwe hypotheek of verhoging van de hypotheek.
- d. Geen kilometerheffing op gebruik. De onbelaste reiskostenvergoeding blijft voor woon-werk verkeer (geen forensentaks) en wel autobelasting op bezit zoals voorheen. De bijtelling voor auto van de zaak of leaseauto wordt verhoogd.
- e. Verhoging belasting op verzekeringspremies van 9,7 naar 21%.
- f. Vanaf 1 oktober 2012 verhoging van het BTW-tarief van 19 naar 21%.
- g. De doorwerkbonus verdwijnt grotendeels in 2013.
- h. De heffingskorting voor een investering in maatschappelijke beleggingen en durfkapitaal wordt in 2013 afgeschaft. De enige uitzondering is groen beleggen.
- i. De belasting op alcoholische drank stijgt in 2013: voor bier met 10%, voor wijn met 15% en voor sterke drank met 6%.

WET GEMEENTELIJKE SCHULDHULPVERLENING (WGS)

De Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) is in werking getreden op 1 juli 2012. Als gevolg van deze wet krijgen gemeenten een wettelijke zorgplicht op het terrein van integrale schuldhulpverlening. De Wgs schrijft voor dat de gemeenteraad een plan dient vast te stellen dat richting geeft aan de integrale schuldhulpverlening aan inwoners van haar gemeente. De wet bepaalt dat de gemeenteraad het plan inzake de integrale schuldhulpverlening telkens voor een periode van ten hoogste vier jaren dient vast te stellen. Enkele onderdelen van de wet:

Ik vind het niet erg om naar een huurwoning in het dorp te verhuizen, maar mijn grote angst is dat er schuldeisers aankloppen en me onder druk zetten.

Annie in 'De Boodschappenmand 2012'

- a. Gemeenten moeten beleidsplannen maken die richting geven aan integrale schuldhulpverlening. Preventie is een onderdeel waaraan in ieder geval aandacht moet worden besteed.
- b. De plannen voor een integrale aanpak van de schuldhulpverlening worden per gemeente voor een periode van maximaal vier jaar opgesteld.
- c. De schuldhulpverlening moet breed toegankelijk zijn: er worden geen groepen mensen op voorhand uitgesloten.
- d. Er gelden regels voor wacht- en doorlooptijden: de maximale wachttijd bedraagt 4 weken. Voor bedreigende schulden geldt een maximum van 3 werkdagen. De gemeente geeft globaal inzicht in de doorlooptijd. Dat wil zeggen: het aantal weken tussen het eerste gesprek en het bereiken van resultaat.
- e. Moratorium. Het college kan de rechtbank verzoeken een afkoelingsperiode af te kondigen, waarin elke bevoegdheid van de schuldeiser tot verhaal op de goederen van de schuldenaar en tot opeising van goederen die zich in de macht van de schuldenaar bevinden niet kan worden uitgeoefend, voor een periode van maximaal zes maanden. Zo'n afkoelingsperiode wordt slechts afgekondigd als deze periode noodzakelijk is in het kader van schuldhulpverlening en er kunnen verplichtingen worden aangewezen die door de schuldenaar tijdens de afkoelingsperiode worden nagekomen. De bepaling over het moratorium is door het Kabinet aangehouden en gaat op een later tijdstip in.

De Wet Regeling vaststelling invorderingskosten is in 2012 uitgereid door de aanneming van de Wet normering Incassokosten, die op 1 juli 2012 is ingegaan. Het betreft de normering van de buitengerechtelijke incassokosten. Schuldeisers moeten de klant eerst aanmanen, voordat incassokosten mogen worden berekend. In de aanmaning moet aangegeven zijn hoe hoog de incassokosten zullen zijn voor de klant en wat aanvullende consequenties zijn van niet betalen. De wet heeft een schema opgesteld met betrekking tot de maximale tarieven van buitengerechtelijke incassokosten.

Hub Crijs en Peter de Bie

ARMOEDE EN DIACONALE HULP

In 2010 hebben Kerk in Actie, het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad en de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA de resultaten bekendgemaakt van een onderzoek naar de financiële hulp die Parochiële Caritas Instellingen (PCI), diaconieën en andere kerkelijke instellingen geven aan individuen in nood. Het onderzoek 'Armoede in Nederland 2010', de resultaten en teksten, staan op www.armekant-eva.nl en op de website: www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek.

Opvallende conclusies waren dat ruim driekwart van de kerken aangaf betrokken te zijn bij diaconale hulp, zowel aan individuen als door middel van collectieve projecten. Het aantal hulpvragen was in het crisisjaar 2009 gestegen. Binnen de Protestantse Kerk in Nederland waren de hulpvragen verdubbeld van 7.623 in 2008 naar 15.852. Bij de Rooms-Katholieke Kerk was het aantal met ruim 20% gestegen van 9.809 in 2008 tot 11.911 aanvragen om hulp in 2009. Dat was ook het beeld bij de andere deelnemende kerken. De totaalcijfers lieten zien dat een diaconale organisatie gemiddeld 11,2 aanvragen per jaar ontvangt. Gemiddeld besteedt een diaconale organisatie een bedrag van € 4.058 aan individuele financiële hulpverlening. Omgezet in totaalcijfers gaven volgens dit onderzoek diaconale organisaties € 12.327.739 aan individuele hulpverlening.

Naast individuele hulp gaven de diaconale organisaties ook steun aan collectieve initiatieven van armoedebestrijding zoals noodfondsen, voedselbanken of andere diaconale doelen, die zich op groepen richten, zoals jongeren, vrouwen en ouderen. Daarmee was een bedrag gemoeid van € 12.206.330. Specifieke middelen worden besteed om via kerstpakketten de situatie van mensen te verlichten, te weten € 3.369.915 en ondersteuning via inloophuizen, te weten € 1.715.562. Totaal opgeteld bleek dat

ONDERZOEK 2013

In 2013 zal opnieuw door het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad en Kerk in Actie in samenwerking met diverse kerkgenootschappen en de Arme Kant van Nederland/EVA een groot armoedeonderzoek gehouden worden. Vanwege alarmerende signalen uit de praktijk is de verwachting dat veel meer hulpvragers een beroep doen op de diaconale hulp vanuit kerkelijke organisaties. Doet u ook mee? Elke diaconie of PCI krijgt in het voorjaar 2013 de vragenlijst toegezonden. Meer informatie hierover op www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek.

met de diaconale hulp een bedrag gemoeid is van € 29.619.546.

De kerken helpen geen andere groepen dan in reguliere onderzoeken rond armoede van het SCP en CBS naar voren komen. Vooral alleenstaande ouders worden geholpen (51,8%), direct gevolgd door mensen zonder betaald werk (48%). Volgens de gegevens van de kerken zijn dit niet samenvallende groepen. Andere veel voorkomende groepen zijn ouderen, asielzoekers en mensen met psychische beperkingen. Diaconale organisaties geven aan dat hulpvragen ontstaan vanwege schuldenproblematiek of dat men lang met een laag inkomen moet rondkomen. De derde veel genoemde oorzaak is de onbekendheid met regelgeving en de bureaucratie. Ook incidentele hoge uitgaven waarvoor op een andere manier geen voorzieningen voorhanden zijn, veroorzaken dat mensen hulp moeten vragen. Eindconclusie van dit onderzoek 'Armoede in Nederland 2010' was dat grote groepen burgers langdurig afhankelijk zijn geworden van diaconale hulp.

BOODSCHAPPENMAND

Abstracte analyses, cijfers en koopkrachtplaatjes zijn belangrijk, maar vertellen niet het hele verhaal. In het project 'De Boodschappenmand - koopkracht in de praktijk' vullen mensen met een laag inkomen hun huishoudboekje in en vertellen hoe zij (niet) rondkomen en waar zij in de dagelijkse praktijk tegenaan lopen. Na een eerste deel in 2011 is er nu een vervolg in 2012 met elf interviews. Enkele eerder geïnterviewden komen aan het woord, naast een zevental nieuwe. Er is speciale aandacht voor onder meer kleine zelfstandigen en voor de positie van ongedocumenteerden. De interviews worden voorafgegaan door een heldere analyse van de ervaringen. Een van de conclusies luidt dat we in Nederland niet meer om armoede heen kunnen.

Voor meer informatie: www.armekant-eva.nl/projecten/boodschappenmand-2012.html.

De Boodschappenmand 2012 – koopkracht in de praktijk, 40 p., prijs: € 3,00 (excl. portokosten). Besteladres: info@armekant-eva.nl.

In het afgelopen jaar werd er een veel groter beroep op ons als PCI (Parochiële Caritas Instelling) gedaan. De aanvragen komen steeds vaker. Er komen meer mensen op straat terecht, zoals uitgeprocedeerde asielzoekers en alleenstaande moeders met kinderen. Maar vergis je niet. Dit jaar zie ik dat ook alleenstaanden en ZZP'ers aankloppen en we krijgen veel vaker aanvragen voor een eenmalige bijdrage om te voorkómen dat het water, gas of licht afgesloten wordt.

Mirjam in 'De Boodschappenmand 2012'

ROL VAN KERKEN

Kerken willen op grond van hun diaconale missie ondersteunend zijn aan mensen die dagelijks te kampen hebben met de concrete realiteit van armoede. Ze nemen daarbij een verantwoordelijkheid in het publieke domein, zij het dat er sprake is van een kritische participatie. Men is belangeloos betrokken op diverse maatschappelijke vraagstukken. De signalerende rol van kerken is een van de kernfuncties. Het gaat dan om het alert zijn op wanneer mensen door de vloer van hun bestaan zakken, of wanneer verschraling van zorg plaatsvindt. Het gaat ook om alert zijn wanneer sociale uitsluiting toeneemt of wanneer mensen geen (tijdig) beroep kunnen doen op bepaalde voorzieningen waardoor een fatsoenlijk bestaan en volwaardige participatie in onze samenleving onmogelijk wordt gemaakt. Dit signaleren wordt doorgaans verbonden met diaconale hulp in de vorm van noodfondsen, voedselbanken, kerstpakkettenacties, maatjesprojecten en belangenbehartiging.

TERUG NAAR DE BRON

Betrokkenheid vanuit kerkelijke gemeenschappen bij mensen die financieel en/of sociaal kwetsbaar zijn vindt op allerlei manieren plaats. Het start bij de wekelijkse vieringen waarin het Evangelie ons voorhoudt hoe 'samenleven' waar te maken. In solidariteit, betrokkenheid en compassie met elkaar, zonder hierbij te schieten in een krampachtig activisme. Diaconale hulp wordt doorgaans niet strak georganiseerd of gepland. De informele, vaak

onverwachte ontmoetingen waarbij men de ander als een bondgenoot ervaart geven nieuwe energie en handen en voeten aan de hoop. Aandacht voor de kwetsbare mens om ons heen, en in ons zelf, schept ruimte om armoede bespreekbaar te maken en ook de relatie 'arm en rijk' eerlijk onder ogen te zien. Als in een kerkelijke gemeente mensen die worstelen met hun armoede erkenning krijgen voor hun positie en ingeschakeld worden bij activiteiten op grond van eigen talenten en mogelijkheden, krijgen vormen van onderlinge solidariteit een echte kans. Deze kleine stappen van 'goed en recht doen' in navolging van de Heer bieden het fundament van al het diaconale handelen.

DRIE LEIDENDE DIACONALE PRINCIPES

In het diaconaat bestaan al langer twee principes die nauw met elkaar verbonden zijn en hun bron vinden in het Evangelie. Recent is daar door de diaconale actualiteit in een veranderende samenleving een derde aan toegevoegd. Deze drie nauw samenhangende leidende principes zijn de volgende.

HELPEN WAAR GEEN ANDER HELPT

Dit principe sluit nauw aan bij de opdracht van het doen van barmhartigheid waarvan we een populair voorbeeld kennen, namelijk de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan. Kenmerkend is het helpen waar anderen het laten afweten of hun plicht verzaaken. Deze hulp is doorgaans incidenteel en tijdelijk, totdat de zorg voor de ander niet meer nodig is omdat hij of zij weer op eigen benen kan staan of anderen zich hier (weer) verantwoordelijk weten. Denk hierbij aan de stille hulp, noodfondsen, voedselbanken, kledingbanken, eetprojecten. Kort samengevat draait het bij dit principe om: zorgen dat er brood op de plank is, dat betrokkenen en eventuele kinderen mee kunnen doen in deze samenleving, rekeningen betaald worden als bijvoorbeeld afsluiting of huisuitzetting dreigt. Toch kan er ook sprake zijn van langdurige ondersteuning, bijvoorbeeld bij opvang van (bijna) uitgeprocedeerden.

HELPEN ONDER PROTEST

Vooraf aan de barmhartigheid gaat het doen van gerechtigheid. De samenleving als geheel, bestuurders en politici in het bijzonder hebben de verantwoordelijkheid, de zorgplicht om ervoor te zorgen dat een ieder tot zijn of haar recht kan komen. Waar dit niet, niet afdoende of niet tijdig gebeurt, hebben kerken een belangrijke signalerende rol. Overigens vaak gepaard gaande met het bieden van concrete hulp

om de ander niet verder in de put te laten zinken. Zij kunnen ondersteunend aan betrokkenen of namens hen bij verantwoordelijke politici en bestuurders knelpunten aankaarten en pleiten voor verbeteringen. Denk hierbij aan diaconale vrijwilligers die meegaan naar de instanties of een jaarlijkse ontmoeting van de diaconieën met de wethouder waarbij de knelpunten van de gemeentelijke uitvoering besproken worden. Ook draaien diaconieën mee in cliëntenraden en spreken in tijdens debatten van de gemeenteraad. Soms wordt er gericht lobby gevoerd om bepaalde punten te bereiken. Kort samengevat gaat het er bij dit principe om ervoor te zorgen dat oorzaken benoemd en aangekaart worden, waardoor veranderingen in beleid worden gerealiseerd en nieuwe problemen voorkomen worden.

HELPEN MET PERSPECTIEF

Vanuit het Evangelie worden we aangespoord om mensen hoop en steun te geven. Dit doen we allereerst door persoonlijke aandacht, het helpen zoeken naar een oplossing, maar ook door het versterken van de eigenwaarde en zelfredzaamheid bij de ander, zodat deze weer op eigen benen kan steen.

Dan zie ik in de krant staan: 'Wat doet u met uw vakantiegeld? Gaat u ervan op vakantie of gebruikt u het voor andere dingen?' Dan denk ik: ik heb helemaal geen vakantiegeld.

Erna in 'De Boodschappenmand 2012'

Dit laatste is het einddoel van alle diaconale hulp. Kerken kunnen met hun vrijwillige inzet het verschil maken omdat ze nog in de fijnmazige netwerken van onze samenleving aanwezig zijn, vertrouwen hebben en langdurig de ander willen bijstaan. Hierbij gaan de presentiebenadering en interventiebenadering hand in hand, totdat de ander in staat is zijn leven volwaardig vorm te geven in sociale en financiële zin (zie kader). De kerkelijke ondersteuning volgens het principe 'helpen met perspectief' is gericht op het duurzaam oplossen van de problemen, waarbij er sprake is van een semiprofessionele eigentijdse aanvullende rol van de kerk op die van de gemeen-

TWEE MANIEREN VAN HULP VERLENEN

Bij armoedebestrijding en schuldhelpverlening vanuit een kerkelijke betrokkenheid is het goed onderscheid te maken tussen twee soorten van ondersteuning.

Interventiebenadering

De eerste is die van de interventiebenadering. Deze is kenmerkend voor de meeste professionele hulpverlening. Kenmerkend is de sociaal-technische aanpak: intake, analyse van wat het probleem is, diagnose rond middelen en instrumenten om het probleem op te lossen, uitvoeren van die middelen, evaluatie van de inzet met het beoogde effect en tenslotte de afsluiting. Meestal kenmerkt de interventiebenadering zich door een procedure, een traject, een behandelplan, een tijdpad, een doel.

Presentiebenadering

Daarnaast spreken we over de presentiebenadering. Andries Baart is de grondlegger van de theoretische beschrijving van een benadering van diaconaal handelen die de benaming heeft gekregen van presentietheorie. Kenmerken aan deze benadering zijn:

- er zijn voor de ander
- volgehouden nabijheid en solidariteit weegt zwaarder dan het hoe dan ook oplossen van problemen
- zorg om de waardigheid en bejegening van de ander
- wederzijdsheid van de diaconale relatie

Belangrijk is: nooit iemand afschrijven ondanks zijn of haar tekortkomingen, het samen mee uithouden van het sociaal of persoonlijk lijden.

De twee benaderingen worden vaak in afwisseling met elkaar gebruikt. Je kunt betrokken zijn bij mensen en hen ontmoeten binnen hun leefsituatie. Je kunt met mensen meelopen, een hand uitsteken, de administratie op orde brengen, iemand leren lezen, meegaan naar een loket of een arts. Naast presentie horen ook signaleren, aanwijzen, verwijzen, en als er teveel mensen gewond langs de weg liggen: protesteren, de publiciteit zoeken, zij die de middelen hebben om te helpen te activeren die in te zetten.

telijke overheid en instanties. Dit uitgangspunt vinden we terug bij diverse vormen van diaconale hulp zoals in Exodushuizen en maatjesprojecten als Schuld-HulpMaatje. Kort samengevat gaat het bij dit principe om: het dichtdraaien van de kraan die de oorzaak van het probleem is of verergert en het maximaal creëren van oplossingen die duurzaam zijn en beter perspectief geven.

ROLLEN

Elke diaconie kan zich spiegelen aan deze diaconale principes. Een belangrijke vraag is of er voldoende aandacht is voor alle drie en of ze elkaar goed aanvullen. Ook kan gekeken worden of onder de aanwezige diakenen en diaconale vrijwilligers voldoende kwaliteiten aanwezig zijn om deze principes in praktijk te brengen. In de cursus 'Armoede in Nederland' van de Protestantse Kerk in Nederland worden onder meer de volgende rollen onderscheiden.

BRUGGENBOUWER

Deze diaken is een bemiddelaar. Iemand die allerlei contacten weet op te bouwen, goed kan netwerken en groepen met elkaar weet te verbinden.

HELPER

Dit is de diaken die de handen uit de mouwen wil steken. Helpen waar geen ander helpt. Iemand die met de hulpvrager op zoek gaat naar oplossingen of een luisterend oor biedt.

AANJAGER

Dit is de diaken die houdt van pionieren. Die graag initiatief ontplooit bij het constateren van diaconale nood. Iemand die anderen wil motiveren en stimuleren om een bijdrage te leveren.

AANKLAGER

Dit is de diaken die misstanden signaleert, oorzaken benoemt en de problemen aan wil kaarten bij degenen die daarvoor verantwoordelijk zijn. Zo'n diaken is pleitbezorger en stemversterker.

DIACONALE HULP IN DE PRAKTIJK

Het bieden van diaconale hulp kan uiteraard in de vorm van materiële hulp of immateriële hulp. Daarbij moet de valkuil vermeden worden dat de diaconale hulpgever op de stoel van de professionele hulpverlener gaat zitten. In het boekje 'Eerste Hulp Bij Schulden' van Kerk in Actie en de Arme Kant van Neder-

land/EVA worden diverse praktische tips gegeven. Aangegeven wordt wat je vooral wel en met name niet moet doen. In de handreiking wordt een protocol voor individuele hulp aangereikt. Deze publicatie is ook te vinden op www.kerkinactie.nl/armoede onder downloads. De belangrijkste vormen van praktische hulp staan hieronder beschreven.

INDIVIDUELE ONDERSTEUNING

Bij het bieden van hulp in verband met armoede, en schuldhulp staat de mens centraal en niet enkel zijn probleem. Diaconale hulp is gebaseerd op trouw zijn aan mensen. Bij het verlenen van hulp dienen barmhartigheid en gerechtigheid met elkaar in evenwicht te zijn. Dit betekent dat waar mensen hulp nodig hebben, deze beide geboden moet worden. In het eerste of tweede gesprek wordt het probleem geïnventariseerd om tot een verantwoorde beslissing te komen. Uitgangspunt is dat alle vragen erop gericht zijn om een zo compleet mogelijk beeld te vormen. Waar liggen de echte pijnpunten? Vaak blijkt de eerste vraag om hulp niet de echte vraag te zijn, maar een opstap om in contact te komen. De volgende vragen kunnen bij een eerste gesprek gesteld worden:

- Wat is er allemaal aan de hand?
- Wat is de nood achter de nood? (bijvoorbeeld schulden door scheiding, door fysiek geweld achter de voordeur of door gokverslaving)
- Hoe groot is de nood? En sinds wanneer speelt dit?
- Hebben de hulpvrager(s) zelf een idee van de oorzaak?
- Wat is al gedaan om uit de problemen te komen?

EEN FINANCIËLE GIFT

Een traditionele taak van de diaconie of PCI is het verlenen van financiële bijstand aan mensen in nood. Het is nuttig om tegelijk de mogelijkheden van het bestaande aanbod van sociale voorzieningen en hulpverlening erbij te betrekken. Diaconale giften of schenkingen worden - als ze eenmalig zijn - door de Belastingdienst volgens het schenkingsrecht, niet belast voor de inkomstenbelasting, ongeacht het bedrag. Diaconale eenmalige giften worden meestal niet gekort op uitkeringen. De ondersteuning door de diaconie, PCI of caritasinstelling is in beginsel eenmalig, mede omdat een structurele bijdrage (bijvoorbeeld maandelijks of per kwartaal) voor de Wet Werk en Bijstand wel geldt als inkomen en in mindering wordt gebracht op de uitkering.

- Zijn er instanties benaderd om hulp te bieden? Zo ja, wat was hun reactie?
- Is de eigen familie benaderd om te helpen? Is te verwachten dat die mee (kunnen) helpen?
- Is er een financieel overzicht of moet er een afspraak gemaakt worden om dit (samen) te maken?
- Hoe denkt de hulpvrager zelf het probleem op te (kunnen) lossen?
- Hoeveel schulden zijn er en bij welke instanties. Hoe oud zijn deze?
- Zijn er boetes opgelegd?

Afhankelijk van de antwoorden zal eventueel verwezen moeten worden naar professionele hulpverlening. Ook hierin kunnen kerken ondersteunend zijn door mee te gaan en alert te blijven op de hulpvrager daadwerkelijk geholpen wordt of krijgt waar hij of zij recht op heeft. Veelal is er rechtstreeks verbinding tussen individuele hulpverlening en de voedselbank.

Om de individuele hulpverlening en de effectiviteit hiervan te versterken hebben de landelijke kerken samen met christelijke schuldhulporganisaties sinds 2011 het landelijk netwerk 'SchuldHulpMaatje' opgericht. De start is gerealiseerd dankzij een innovatiesubsidie van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze kwam overigens tot stand dankzij de ingediende motie door het Tweede Kamerlid Cynthia Ortega-Martijn van de Christen-Unie. Op ruim 40 plaatsen in Nederland worden in 2012 door lokaal samenwerkende kerken opgeleide vrijwilligers als maatje gekoppeld aan mensen met schulden. De ondersteuning is erop gericht om betrokkene handvatten aan te reiken om de schulden op te lossen en hen te motiveren tot een schuldenvrij leven. In deze lokale projecten wordt nauw samen gewerkt met de burgerlijke gemeente en maatschappelijke organisaties. De resultaten zijn bemoedigend. In Delft waar men vanuit het Interkerkelijk Sociaal Fonds aangesloten is bij het landelijk netwerk van SchuldHulpMaatje is onderzoek gedaan naar het rendement (return on social investment). Opvallende conclusie hierbij was dat elke euro subsidie die een burgerlijke overheid investeert een rendement van 3 euro besparing oplevert omdat kosten voor professionele hulpverlening en soms huisuitzettingen bespaard worden. Meer informatie via www.schuld-hulpmaatje.nl.

DIACONALE HULP VIA EEN NOODFONDS

Kerkelijke diaconale instellingen kunnen ook samenwerken in een gezamenlijk noodfonds. Samenwerking biedt kansen de krachten te bundelen. Op sommige plaatsen participeren burgerlijke gemeenten actief in een dergelijk fonds via een eigen financiële

bijdrage (bijvoorbeeld naar het aantal inwoners in de gemeente) en menskracht (bijvoorbeeld met een ambtenaar van de Sociale Dienst die de intakes en aanvragen behandelt). Sommige fondsen kiezen er bewust voor om zelfstandig te blijven. Kerken hebben verschillende motieven om samen te werken in een noodfonds:

- Een gezamenlijk noodfonds kan de drempel verlagen voor aanvragers.
- Een gezamenlijk noodfonds werkt efficiënter en effectiever in de contacten met de Sociale Dienst en andere hulpverlenende instellingen.
- De financiële kosten van het noodfonds kunnen gedeeld worden door de gezamenlijke kerken.
- Het noodfonds laat naar buiten toe zien dat de kerken voor een gezamenlijke zaak staan.
- Een gezamenlijk noodfonds schept duidelijkheid naar buiten, omdat er één contactadres is voor aanvragen.
- Een gezamenlijk noodfonds voorkomt mogelijk 'shoppen' langs de verschillende diaconale instellingen.

Daarnaast bieden inloopcentra vanuit kerken vele functies zoals ontmoeting, opvang, eten, gezelligheid, pastoraat en diaconaat. Vaak worden deze initiatieven mede ondersteund door kerkelijke fondsen, religieuze instituten en lokale kerken met vrijwilligers en financiën.

In mijn woonplaats ben ik vanuit de PCI betrokken bij de oprichting van de Stichting Urgente Noden (SUN). (...) Het loopt goed. Hier bestond zo'n voorziening nog niet maar, zoals onze wethouder van sociale zaken zei, 'we kunnen niet meer om armoede heen'.

Mirjam in 'De Boodschappenmand 2012'

DIACONALE HULP DOOR TE STRIJDEN VOOR RECHT-VAARDIGE VERHOUDINGEN

'Armoede is onrecht' is al sinds de eerste landelijke conferentie van 'De arme kant van Nederland' in 1987 het motto van de kerkelijke inzet tegen verarming en uitsluiting. In 2012 is recent het jubileum gevierd. De bittere constatering op grond van een aantal alarmerende signalen uit de praktijk is dat een aantal groepen in Nederland, arm of met lage inko-

WAAR KUNT U BIJ AANSLUITEN?

TIP: 17 OKTOBER: DAG VAN VERZET TEGEN ARMOEDE

Elk jaar is het op 17 oktober Wereldarmoededag. Over de hele wereld worden die dag acties georganiseerd met als doel: sta op en doe iets tegen armoede. Het is de ideale dag voor kerken om samen met anderen in de eigen plaats vorm te geven aan het verzet tegen armoede. Als u dit leest is de Wereldarmoededag van 2012 al voorbij. Maar u heeft nu tijd genoeg om uw plannen voor de dag van 2013 te maken en te gaan uitvoeren. Doe mee.

TIP: HOEZO ARMOEDE?

Van 25 november tot 2 december staat de programmering van de publieke omroep in het teken van armoede. Hiermee sluit de publieke omroep op radio, internet en televisie aan op de wereldwijde themaweek 'Why poverty?' Voor meer informatie: www.hoezoarmoede.nl.

TIP: KERSTPAKKETTENACTIE

De maand december en het feest van Kerstmis is voor veel diaconale instellingen en kerken de tijd om te werken met kerstpakketten. Het kerstpakket wordt uitgedeeld met meerdere doelen. Als dank, als sociaal element, om het feest te ondersteunen, om te voldoen in een sociale nood. Naast materiële goederen in natura wordt er vaak ook een geldbedrag bijgedaan. Kinderen maken vaak kleurige tekeningen, want het gaat ook om sociale ontmoeting. Wie meer wil weten kan de special kerstpakkettenacties downloaden, die te vinden is op: www.armekant-eva.nl/publicaties/kerstpakkettenacties.html.

TIP: 10 DECEMBER MENSENRECHTENDAG

10 december is de datum waarop in 1948 door de VN de Universele verklaring voor de rechten van de mens werd aanvaard. De Universele verklaring telt dertig artikelen, maar omvat in totaal zo'n zestig verschillende mensenrechten. Andere verdragen hebben daar nog zo'n veertig mensenrechten aan toegevoegd. Op deze datum worden overal ter wereld manifestaties voor de mensenrechten georganiseerd. Op deze dag wordt ook de Nobelprijs van de Vrede uitgereikt. Ook op deze dag kan aandacht gegeven worden aan de strijd tegen armoede. Lees de tekst van de Mensenrechten op: hwww.beleven.org/feest/internationale_dag_van_de_mensenrechten.

mens, honger heeft. De diaconale hulpverlening die geboden wordt, heeft in toenemende mate te maken met de primaire levensbehoeften namelijk wonen, energie en water, voeding en levensonderhoud, kleding. Armoede ontstaat als in een samenleving de opbrengsten van arbeid ongelijk verdeeld zijn. Ons land heeft veel economische groei doorgemaakt, die welvaartstoename voor een meerderheid van de bevolking heeft opgeleverd, maar voor een grote minderheid niet. Een sociaal-economische orde die armoede voortbrengt en dus niet aan iedereen evenveel recht doet, dient ter discussie gesteld te worden. Kerken kunnen, ook plaatselijk, die discussie starten. Diverse filmbeelden en theaterproducties kunnen hieraan ondersteunend zijn. Het hoeft echter niet alleen bij praten te blijven. Ook op plaatselijk vlak zijn concrete initiatieven mogelijk om te komen tot rechtvaardiger verhoudingen en een rechtvaardiger verdeling van de welvaart. Voorbeelden hiervan zijn LETS-kringen (Local Exchange Trading System), ruilwinkels en vakantiegelddeelprojecten.

Hub Crijns en Carla van der Vlist

Bij de samenstelling van dit artikel is o.a. gebruik gemaakt van de brochure 'Eerste Hulp bij Schulden', van de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA en Kerk in Actie. Deze is nog te verkrijgen via de webwinkel van Kerk in Actie of via info@armekant-eva.nl, 073-6121939.

Blijf op de hoogte van actuele ontwikkelingen of waar bijeenkomsten zijn via nieuwsbrieven of e-zine's van:

www.armekant-eva.nl
www.stichtingclip.nl
www.schuldhulpmaatje.nl
www.kerkinactie.nl
www.rkdiaconie.nl

LITERATUUR

PUBLICATIES IN OPDRACHT VAN DE OVERHEID

In opdracht van de overheid verschijnen regelmatig onderzoeken en berichten rond armoede, werkloosheid, sociale zekerheid, bepaalde problemen en hun uitwerking voor groepen in de bevolking, enzovoorts. Alle onderzoeken in opdracht van de overheid worden gepubliceerd op [www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties](http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/publicaties). Er staan dan digitale versies van het boek, het omslag, het persbericht vermeld en voor de gebruikte data zijn er links te vinden.

Cok Vrooman e.a., Armoedesignalement 2011. CBS/SCP, Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek, ISBN 978 90 357 1870 8, prijs €15,90. Vindplaats op het internet: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2011/Armoedesignalement_2011

In december 2012 verschijnt het Armoedesignalement 2012.

Mirjam Tom, Florieke Westhof, Paul Vroonhof, e.a., Monitor Betalingsachterstanden 2011, Panteia, Zoetermeer, december 2011. Vindplaats op het internet: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/02/09/8.-monitor-betalingsachterstanden-2011.html> met aanbiedingsbrief aan de Tweede Kamer.

Jaarverslag 2011 van de NVVK, gepresenteerd tijdens de Algemene Ledenvergadering van mei 2012. Uit de gegevens blijkt dat het aantal schuldhulpverleningen vergelijkbaar is als in 2010: rond de 76.000. Onder de ouderen stijgt de vraag naar schuldhulpverlening van 3% in 2008 naar 7% in 2011. In 2011 hebben zich voor het eerst meer mensen bij de schuldhulpverlening aangemeld met inkomen uit arbeid (49%) dan mensen met een uitkering als enige inkomstenbron (44%). Er is een toename van het aantal schuldenaren met een eigen huis en een toename van zzp'ers bij de schuldhulpverlening. Het lijkt erop dat de middenklasse steeds meer door schulden wordt geraakt. De oorzaken zijn divers, maar de economische crisis speelt zonder meer een rol. Vindplaats op het internet: www.nvkv.eu/schuldhulpverlening/bericht/176

KERKELIJKE EN DIACONALE LITERATUUR

H. Crijns, W. Elhorst, P. Robbers-van Berkel, L. Miedema, H. Noordegraaf, E. van der Panne, S. Stoppels en H. van Well, Barmhartigheid en Gerechtigheid, Handboek diaconiewetenschap, Uitgeverij Kok, i.s.m. de Stichting landelijk bureau DISK 2004 en 2005-2.

H. Crijns, E. Hogema, L. Miedema, H. Noordegraaf, P. Robbers-van Berkel, H. van Well, J. Wissink en H. Arts-Honselaar, Diaconie in beweging. Handboek diaconiewetenschap, Uitgeverij Kok, i.s.m. de Stichting landelijk bureau DISK 2011.

Bisschoppenconferentie in Nederland, Van uitsluiting en armoede naar solidariteit en gerechtigheid, Vastenbrief 2004, Utrecht 2004. Lees ook de Bisschoppelijke Vastenbrieven nadien. Vindplaats op het internet: <http://www.disk-arbeidspastoraat.nl/projecten/vastenbrief>

H. Crijns, T. Hoekstra, J. Jonkers, en J. Schouten, Arbeid, zin en geloof. Handboek Arbeid en Kerk, Kok, Kampen en Landelijk bureau DISK 's-Hertogenbosch, 2006.

P. Osendarp, J. Bos, H. Crijns, e.a., Eerste hulp bij schulden. Over schuldhulpverlening en de kerken, werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA en Kerk in Actie, 's-Hertogenbosch en Utrecht, 2009.

G. van Eck, P. de Bie, H. Crijns, H. Noordegraaf, e.a., Armoede en recht doen. Helpen onder protest in de praktijk, werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA en Kerk in Actie, 's-Hertogenbosch en Utrecht, 2010.

Redactiegroep, Armoede in Nederland 2010 is op 4 november 2010 gepresenteerd. Alle resultaten en de teksten staan op www.armekant-eva.nl en op de website www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek.

N. de Boer, P. de Bie (red.), De Booschappenmand - koopkracht in de praktijk, werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, 's-Hertogenbosch, september 2011. Vindplaats op het internet: <http://www.armekant-eva.nl/projecten/booschappenmand.html>

P. de Bie, Th. Colet, H. Crijns, J.W. Menkveld, C. van der Vlist, Armoedesignaal 2011, Kerk in Actie, LKDB, Raad van Kerken in Nederland en werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, 's-Hertogenbosch, september 2011. Vindplaats op het internet: www.armekant-eva.nl/projecten/armoedeonderzoek-armoedesignaal2011.html

N. de Boer, P. de Bie (red.), De Booschappenmand - koopkracht in de praktijk, werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, 's-Hertogenbosch, september 2012.

LITERATUUR RONDOM SCHULDEN EN VRIJWILLIGERS BIJ SCHULDEN

J. van der Sar, IDO – niet voor niets, onderzoek naar het maatschappelijk rendement van het Interkerkelijk Diaconaal Overleg (IDO) in Lelystad, stichting OIKOS in opdracht van het IDO, Utrecht, april 2009. Vindplaats op het internet: www.stichtingoiikos.nl/sites/default/files/fields/field_publication_file/IDO_niet_voor_niets_0.pdf

F. van Iperen en N. Jungman, SchuldPreventiewijzer. Over het belang van schuldpreventie en de mogelijkheden om daar lokaal invulling aan te geven, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, januari 2011. Vindplaats op het internet: <http://www.schuldpreventiewijzer.nl/publicatie.php>. Bezoek ook: <http://www.schuldpreventiewijzer.nl/>

M. Blommesteijn, N. Jungman, G. Kruis, e.a., Maatschappelijk rendement van vrijwilligersprojecten in de schuldhulpverlening, onderzoek Hogeschool Utrecht en Regioplan in opdracht van de organisaties die subsidie hebben ontvangen van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van de zogenoemde Motie Ortega-Martijn, Utrecht, december 2011. Vindplaats op het internet: <http://www.schuldhulpmaatje.nl/in-de-media/12-nieuws/nieuws/255-eeneurogeinvesteerd>

D. Bultink, T. Nederland, M. Stavenuiter, Kwaliteitsverbetering schuldhulpverlening. Evaluatie van de 'Spekman- en Ortega-Martijn' projecten, onderzoek in opdracht van het ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid door het Verwy Jonker, Utrecht, februari 2012. Vindplaats op het internet: http://www.verwy-jonker.nl/doc/participatie/Kwaliteitsverbetering-schuldhulpverlening_Evaluatie_3869_web.pdf

T. Nederland, D. Oudenampsen, M. Stavenuiter, Vrijwillig, effectief en efficiënt. Handreiking voor de inzet van vrijwilligers bij schuldhulpverlening, in opdracht van het ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid door het Verwy Jonker, Utrecht, februari 2012.

Vindplaats op het internet: http://www.verwy-jonker.nl/doc/participatie/Vrijwillig-effectief-en-efficiënt_Handreiking_3869_web.pdf

W.C.P. van den Berg, A.J.H. Tuzgöl-Broekhoven, L.H. Rietveld-de Vries, Y.M. Van der Vlugt, e.a., Schulden komen nooit alleen. Aandachtspunten voor behoorlijke schuldhulpverlening, Bureau Nationale Ombudsman, Rijswijk, 29 juni 2012. Rapportnummer: 2012/110

WEBSITES

ALGEMEEN

www.cbs.nl - Centraal Bureau voor de Statistiek

www.cg-raad.nl - Chronisch zieken en gehandicaptenraad

www.cnv.nl - Vereniging van christelijke vakbonden in Nederland met vele lokale afdelingen

www.divosa.nl - Informatie van de Vereniging van Directeuren van Sociale Diensten, dossier schuldhulpverlening (GSD)

www.echtscheidingswijzer.nl - Wegwijzer bij echtscheiding en de economische gevolgen

www.eigenkracht.nl - Eigen Kracht Centrale

www.fnv.nl - De Federatie Nederlandse Vakbeweging bestaat uit een zestiental zelfstandige vakbonden met vele lokale afdelingen

www.hetjl.nl - Het Juridisch Loket, wegwijzer in recht, o.a. familie, uitkeringen, werk, wonen, vreemdelingen, kopen, geld, rechtsbijstand en bemiddeling (mediation)

www.kennisring.nl - Informatie over sociale zekerheid, ingedeeld in thema's

www.korrelatie.nl - Kijk voor schulden bij thema's / financiële problemen

www.leergeld.nl - Sponsoring van het meedoen door minima-jongeren aan activiteiten op school, in de sport en bij recreatie

www.mee.nl - MEE Nederland, Ondersteuning voor mensen met een handicap, functiebeperking of chronische ziekte

www.rijksoverheid.nl/ministeries/szw - Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

www.rijksoverheid.nl/ministeries/vws- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

www.pgb.nl - Vereniging van mensen met een persoonsgebonden budget voor zorg, functiebeperking of handicap

www.rechtopbijstand.nl - Informatie over algemene en bijzondere bijstand

www.scp.nl - Sociaal en Cultureel Planbureau

www.socialealliantie.nl - Informatie van de samenwerkende organisaties binnen de Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid, kortweg Sociale Alliantie genoemd

www.stichtingclip.nl - Informatie van de Cliëntenraden in sociale zekerheid en zorg

www.stimulansz.nl - Informatie over sociale zekerheid, kennis en advies over werk en inkomen, welzijn en gezondheid

www.voedselbank.nl - Informatie van de samenwerkende voedselbanken in Nederland met overzicht van de lokale voedselbanken en steunpunten

www.vng.nl - Informatie van de Vereniging Nederlandse Gemeenten

IN VERBAND MET SCHULDHULPVERLENING

Er is in Nederland op het internet heel veel informatie te vinden over schulden, problematische schulden, schuldhulpverlening, wie doet wat wanneer en waarom. We hebben ervoor gekozen om in het onderstaande de homepages in beeld te brengen. Daar is zowel informatie te vinden, contactadressen, als verwijzing naar hulp en begeleiding. Schuldhulpverlening is een werkveld, dat sinds 2008 sterk in beweging is gekomen, in vervolg op de veranderingen in de wetgeving van de sociale zekerheid, welzijn en gezondheidszorg. Ook economische ontwikkelingen zijn daarin niet te veronachtzamen. Verwijzingen naar websites zorgt ervoor dat de informatie over nieuwe ontwikkelingen bij de lezer sneller beschikbaar is. Wie adressen zoekt kan altijd onder 'contact' de juiste namen en adressen vinden.

www.schuldhulpmaatje.nl - Maatjesproject van de gezamenlijke kerken, maatschappelijke organisaties en schuldhulporganisaties. De site maakt duidelijk waar in Nederland SchuldHulpMaatje als project gestart is, wat het project inhoudt en wat er in omgaat.

www.uitdeschulden.nu - Digitale hulpsite van SchuldHulpMaatje, waarin mensen met schulden zelf kunnen uitzoeken hoe hun situatie er uit ziet en hoe ze het probleem van schulden kunnen aanpakken.

www.berekenuwrecht.nl – Bereken de rechten op uitkeringen, regelingen en voorzieningen

www.bosconsulting.web-log.nl - Informatie inzake schuldsaneringen J.Bos (een van de auteurs van Eerste hulp bij schulden)

www.budgetteer.nl - Particuliere christelijke schuldhulporganisatie

www.modusvivendi.nl - Particuliere schuldhulporganisatie

www.nibud.nl - Bureau voor persoonlijk budgetadvies

www.nibudjong.nl - Budget advies voor jeugd en geld

www.schulden.nl - Overzicht van schuldregelingen in Nederland

www.schuldenwijzer.nl - Particuliere schuldhulporganisatie SVF

www.schuldhelpverlening.jouwpagina.nl - Startpagina met zeer veel links over schulden en schuldhulpverlening

www.schuldsanering.nl - Particuliere schuldhulporganisatie voor bedrijven en ondernemers

www.sociaalraadsliden.nl – Informatie van de gemeentelijke sociale raadsliden, o.m. rapporten over schulden en incasso

www.stidag.nl - Eerste hulp bij ondernemen en schulden

www.volkskrediet.nl – Vereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren van de NVVK

www.wsnp.rvr.org - Informatie over WSNP en berekening vrij te laten bedrag

www.wsnpforum.messageboard.nl - Forum van WSNP ervaringsdeskundigen

www.zelfjeschuldenregelen.nl - Mogelijkheden om zelf stap voor stap schulden te regelen en weg te werken

IN VERBAND MET CARITAS, DIACONIE EN DIACONAAT

Geldnood komt meestal niet alleen. Vaak is er meer aan de hand en is de beste steun en hulp breder dan het geven of ontvangen van geld. De eerst aangewezene om te overzien wat voor hulp nodig is, is het algemeen maatschappelijk werk dat in elke plaats te vinden is. Maatschappelijk werkers kunnen ook wijzers zijn in het Nederlandse woud aan grotere en kleinere regelingen voor mensen met een minimaal inkomen en de procedures voor schuldhulpverlening. Zijn deze wegen uitgeput, dan doet u er goed aan bij de plaatselijke caritas, parochiële caritas instelling, diaconie, diaconale werkgroep, Vincentius vereniging of voedselbank te informeren. De kerken weten lokaal de weg in hulpland. In ieder geval helpen zij aanvullend en in noodsituaties en doen dat vaak 'onder protest'. Dat wil zeggen dat zij materiële ondersteuning van mensen combineren met stemverheffing: het onrecht aanklagen bij bestuurders en politici. Met het oog op actualiteit is gekozen voor een verwijzing naar homepages. Wie adressen zoekt kan altijd onder 'contact' de juiste namen en adressen vinden.

www.armekant-eva.nl - landelijke projectgroep van Raad van Kerken in Nederland en arbeidspastoraat DISK over armoede in Nederland

www.atd-vierdewereld.nl - Beweging ATD Vierde Wereld, Springplank naar Solidair Samenleven met en voor de armste mensen in eigen land en de wereld

www.cgk.nl – Diaconaal bureau ondersteunt de diaconieën/diakenen van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

www.cskonline.nl – Zoekers (diaconale mensen met een hulpvraag) en aanbieders van allerlei soorten van hulp

www.cordaid.nl – De katholieke organisatie Cordaid Bond Zonder Naam steunt individuen en diaconale initiatieven in Nederland

www.diaconaalsteunpunt.nl – Ondersteunt de diaconieën/diakenen van de GKv - Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) - bij hun ambtswerk

www.diaconie.org – Het werk van de Amsterdamse diaconieën in beeld

www.disk-arbeidspastoraat.nl – Landelijk bureau DISK over arbeidspastoraat, kerk en arbeid, geloofwaardige economie, zorg en inkomen

www.doopsgezind.nl - Algemene Doopsgezinde Sociëteit

www.ea.nl – Netwerk van de Evangelische Alliantie.

www.justitiaetpax.nl – Rooms-katholieke mensenrechten organisatie met specialisatie op vreemdelingen en migranten

http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_rooms-katholieke_parochies_in_Nederland - Overzicht van de rooms-katholieke parochies in Nederland

www.kerkinactie.nl – Over diaconale initiatieven en activiteiten in de Protestantse Kerk in Nederland

www.netwerkdak.nl – Steunpunt van inloophuizen, buurtpastoraat en drugspastoraat

www.okkn.nl - Oud-Katholieke Kerk in Nederland

www.raadvankerken.nl – Informatie van de Raad van Kerken in Nederland, waarin veel christelijke kerken samenwerken

www.rkdiaconie.nl - Over diaconale initiatieven en activiteiten in rooms-katholiek Nederland

www.remonstranten.org - Remonstrantse Broederschap

www.steknet.nl – Het werk van de diaconieën in Den Haag in beeld

www.stichtinghip.nl – Koppeling van vraag en aanbod door inzet van personen rond diaconie in verschillende steden

www.stichtingpresent.nl – Diaconie door koppelen van vraag en aanbod door inzet van groepen

www.vincentiusvereniging.nl – Vereniging van R.-K. Vincentius verenigingen met overzicht van de lokale verenigingen

www.werkindekerk.nl/diaconaat - Artikelen over diaconaat en een literatuurlijst. Een initiatief van de Evangelische Alliantie, Evangelische Omroep en het Instituut voor Gemeenteopbouw en Theologie van de Christelijke Hogeschool Ede.

Meer informatie over de plaatselijke diaconale organisaties die geparticipeerd hebben aan dit Armoede-signaal 2012 door het verstrekken van gegevens, is te verkrijgen via:

- www.stemindestad.nl - Een oecumenisch diaconaal centrum in Haarlem dat ondersteuning biedt aan vele kwetsbare groepen vanuit de missie 'dichtbij mensen zijn, vooral mensen in nood'.
- solidariteitsfonds@montferland.info - De gemeente Montferland en alle kerken beheren het fonds Stichting Solidariteitsfonds Montferland om in noodsituaties financiële ondersteuning te bieden.
- www.urgentenodenuithoorn.nl – de stichting Urgente Noden Uithoorn kan financiële hulp verlenen aan inwoners die geen beroep meer kunnen doen op een voorliggende voorziening.
- www.pghellendoorn.nl – klik op 'diaconie' en daarna op 'stichting boom'. De Stichting Financiële Begeleiding Boom (Budget op Orde Maken) is een initiatief van de Stichting Hulpfonds Hellendoorn. Via deze stichtingen wordt financiële hulp en ondersteuning door een maatje gegeven.
- www.steknet.nl – Voor Stad en Kerk (STEK) in Den Haag, stichting voor stad en kerk, uitvoeringsorganisatie van de Diaconie en de algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage. Via diverse diaconale initiatieven worden inwoners bijgestaan.
- www.ido-lelystad.nl – Stichting Interkerkelijk Diaconaal Overleg (IDO) biedt in Lelystad namens negen samenwerkende kerken hulp aan mensen die geen helper hebben.
- pcigroningen@gmail.com - PCI Groningen ondersteunt en helpt mensen in financiële en sociaal-maatschappelijke nood in de stad via kleine eenmalige, financiële bijdragen en ondersteuning.
- www.binnenstadsparochie.nl – klik op 'gastvrij en solidair' en dan op 'steunpunt materiële hulpvragen' is een initiatief van de gezamenlijke katholieke kerken van het dekenaat Eindhoven' om mensen met dringende financiële nood bij te staan

Kerk inActie

